

ВІДГУК
офіційного опонента Крамаренко Алли Миколаївни,
докторки педагогічних наук, професорки
на дисертаційне дослідження Вікторенко Ірини Леонідівни
«Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної
компетентності вчителя початкових класів Нової української школи»,
подану на здобуття наукового ступеня докторки педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми дослідження

Тема, яка була обрана І. Л. Вікторенко є першим фундаментальним інноваційним дослідженням проблеми підготовки майбутніх учителів початкової ланки до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», який виступає провідною змістовою інновацією реформи НУШ і спрямований на подолання фрагментарності та вузькоспрямованості освітнього процесу в сучасній українській школі. Нова українська школа в умовах реформування потребує компетентного вчителя, готового до комплексної реалізації інтегрованого, компетентнісного, діяльнісного та особисто орієнтованого підходів до навчання молодших школярів. Саме від такого вчителя значною мірою залежить успішна самореалізація та самовираження особистості майбутнього громадянина в інформаційному суспільстві ХХІ століття. У цьому контексті дисертаційне дослідження відзначається актуальністю та новизною розумінням автором сучасних підходів до підготовки майбутніх спеціалістів.

Погоджуємося, що особливої актуальності та своєчасності набуває оновлення фахової підготовки майбутніх учителів з огляду на формування в них інтеграційної компетентності як необхідного складника професійної діяльності сучасного вчителя НУШ, оскільки, за дослідженнями автора, традиційна організація фахової підготовки вчителів початкових класів із формування досліджуваного феномена відбувається стихійно і спричиняє недостатній рівень його сформованості.

Концептуальні засади дослідження актуальної проблеми теорії і методики професійної освіти ґрунтуються на ідеях та положеннях нормативних освітянських документів: закони України «Про освіту» (2002 р., 2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.); «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013 р.); Концепція «Нова українська школа» (2016 р.); стандарти «Стандарт вищої освіти України бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта» (2021 р.), «Державний стандарт

початкової загальної освіти» (2000 р.), «Державний стандарт початкової освіти» (2018 р.), «Державний стандарт базової середньої освіти» (2020 р.), «Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020 р.) та ін.

Зв'язок теми з планами відповідних галузей науки

Докторську дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» як складової дослідження комплексної наукової теми «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти», а також у межах реалізації комплексної наукової програми кафедри педагогіки вищої школи «Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Тема належним чином затверджена та закоординована.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Представлена до захисту дисертаційна робота є цілісним системним дослідженням, науковий апарат якого не викликає зауважень. Автором коректно визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, які повно та адекватно відображають його проблему. Логіка побудови дисертації, вибір комплексу методів науково-педагогічного пошуку, що є адекватними об'єкту, предмету й меті дослідження, дозволили авторці сформулювати загальну концепцію дослідження. Вона полягає в оновленні професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, обумовленому впливом освітніх інновацій ХХІ ст., зокрема, реформою НУШ та вимогами інформаційного суспільства до професійної компетентності майбутнього фахівця початкової освіти. Провідну роль у цьому процесі дослідниця надає формуванню інтеграційної компетентності вчителя початкових класів, що забезпечить йому гармонійне входження в простір НУШ на рівні сучасного професіонала. З огляду на це, фахова підготовка майбутнього вчителя початкової школи потребує змістових і методичних змін стосовно кореляції складників освітнього процесу з більшістю дисциплін базової, психолого-педагогічної та фахової підготовки. Концепція дослідження охоплює три взаємопов'язані концепти – методологічний, теоретичний та технологічний.

Достовірність результатів дослідження обумовлюється його методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, глибоким теоретичним аналізом розробленості проблеми, ґрунтовною джерельною базою (769

найменувань), системним використанням комплексу взаємодоповнюваних дослідницьких методів, впровадженню результатів дослідження в освітній процес восьми експериментальних закладів вищої освіти України, зокрема: Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-21-311/1 від 18.05.2021 р.), Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (довідка № 138 від 11.06.2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 16 від 08.06.2021 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/344 від 26.05.2021 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 895 від 17.05.2021 р.), Херсонського державного університету (довідка № 01-32/ 953 від 11.06.2021 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/483 від 07.06.2021 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 904/01 від 23.06.2021 р.); опрацюванні значної кількості емпіричного матеріалу.

Запропонована І. Л. Вікторенко методологія дослідження в цілому відповідає його предмету і завданням, забезпечується використанням широкого комплексу наукових підходів, що об'єднані в дві групи: базові для сучасних досліджень у педагогічній галузі (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний) і специфічні, які складають предметну основу інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (інтегративний, конструктивістський, антропологічний, синергетичний, соціокультурний, ресурсний). Така кількість наукових підходів є виправданою автором, ураховуючи багатогранність та обсяг залучених освітніх галузей, а відтак і компетентностей та результатів навчання здобувача вищої освіти.

Заслуговує на увагу досліджена автором генеза та етапи реформування освітньої системи України від 1991 р. і донині; на основі застосування критерію концептуалізації уточнено періодизацію цього процесу. Особливо схвальним є уточнення періодизації В. Кременя стосовно четвертого етапу 2017–2021 рр. – імплементації реформи «Нова українська школа» у вітчизняну освітню систему, виокремлення в ній сутнісних характеристик окресленого періоду.

Позитивно відзначаємо пріоритетні напрями дослідження професійної підготовки вчителя початкових класів в сучасних умовах: загальнопедагогічний, методичний, особистісно-професійний, психолого-педагогічний, історико-педагогічний, «іноземна теорія і практика»; вивчення автором теоретичного підґрунтя реформи НУШ,

установлення його кореляції з освітніми системами інших країн. Авторкою визнано інтегрований курс «Я досліджую світ» провідною змістовою інновацією реформи НУШ в Україні, що допомагає комплексно реалізувати змістово-структурні компоненти формули НУШ.

Нам імпонують окреслені пошукувачем нові професійні ролі сучасного вчителя в контексті Концепції НУШ, які було узагальнено таким чином: тьютор – репетиторська роль учителя НУШ, фасилітатор – партнерська роль учителя НУШ, коуч-ментор – наставницька роль учителя НУШ, едвайзер – консультаційно-дорадча роль учителя НУШ, «агент змін» - інноваційно-акмеологічна роль учителя НУШ, медіапедагог – цифрова методична роль учителя НУШ, дослідник – науково-допоміжна роль учителя НУШ, «медик» - лікувальна роль учителя НУШ.

Слід відзначити обґрунтованість та авторське визначення ключового поняття дослідження – «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ», визначення його змістової компетентнісної структури, що включає елементи різних ієрархічних рівнів: базового, психолого-педагогічного, методичного. Ми цілком погоджуємося з висновком І. Л. Вікторенко, що у змістовій компетентнісній структурі інтеграційної компетентності елементи першого рівня передбачають поєднання і взаємопроникнення з елементами другого та третього рівнів, що надалі забезпечує цілісність засвоєння основ методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Відтак, структура професійної компетентності обумовила висновок про важливість інтегративного підходу до її формування та створило передумови для проведення експериментальної частини дослідження та забезпечення його вірогідності. Останнє слід розглядати як одне з достоїнств наукового дослідження.

Визначення змістових та структурних характеристик інтеграційної компетентності вчителя початкових класів НУШ, її місця і ролі в компетентнісній парадигмі вчителя початкових класів НУШ надало можливість І. Л. Вікторенко уточнено дефініції таких понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ». Безсумнівно, представлений автором понятійний апарат дослідження збагатить сучасну педагогічну теорію.

Магістральним у дослідженні стало розроблення й теоретичне обґрунтування структурно-функціональної системи формування

інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШу цілісному ієрархічному взаємозв'язку всіх її складників: концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків; особистісного утворення майбутніх учителів початкової школи (інтеграційна компетентність); навчально-методичного забезпечення (освітній контент), методичного інструментарію викладача (організаційні форми, методи експериментального навчання, особливості підготовки майбутнього вчителя відповідно до виокремлених автором педагогічних умов реалізації системи), теоретико-методичного інструментарію студента (класифікація освітніх ресурсів для майбутнього вчителя початкової школи, що включала нормативні, контентні, освітньо-теоретичні та методичні освітні ресурси) та ін.

Погоджуємося з вибором форм і методів навчання майбутніх учителів із метою підвищення рівня їхньої інтеграційної компетентності: екскурсії першокурсників до опорних шкіл; залучення студентів до проведення на базі ЗЗСО заходів, тематичних днів, тижнів, проєктних технологій; проблемні, бінарні лекції, лекції-«прес-конференції», тренінги, семінари, практичні заняття за участі стейкхолдерів – учителів-практиків початкової школи та ін., рольові і ділові ігри; моделювання майбутніми вчителями виховних заходів, інтегрованих уроків із курсу «Я досліджую світ», їх аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз та ін.

Результати експериментального дослідження, проведеного дисертанткою свідчать, що застосування структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності в майбутніх учителів початкових класів Нової української школи мало позитивний ефект і значно підвищило рівень її розвитку в експериментальних групах.

Матеріал викладено відповідно плану роботи. Загальні висновки дисертації та висновки за розділами ґрунтуються на результатах проведеного дослідження і відображають зміст викладеного матеріалу. Отже, у цілому можна констатувати їх аргументованість і завершеність.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* автором *розроблено* й теоретично *обґрунтовано* структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ як цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодію концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, спрямовані на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи і об'єднані спільною метою розвитку в майбутніх учителів

початкових класів професійного новоутворення, що забезпечить їм якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ; *визначено* педагогічні умови ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, *апробовано* й експериментально *перевірено* їх на практиці; *сформульовано* визначення й обґрунтовано структуру поняття «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ»; *уточнено*: періодизацію генези впровадження інновацій в освітню систему України (національна самоідентифікація, євроінтеграція, концептуалізація, імплементація); предметно-ієрархічну структуру понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ»; нові професійні ролі вчителя НУШ: тьютор, фасилітатор, коуч-ментор, едвайзер, медіапедагог, «агент змін», дослідник, «медик»; пріоритетні напрями наукових досліджень професійної підготовки вчителя початкової школи в Україні на сучасному етапі її розвитку: загальнопедагогічний, методичний, особистісно-професійний, психолого-педагогічний, історико-педагогічний, «іноземна теорія і практика»; *подальшого розвитку набули*: методологічні підходи до формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ; компоненти інтеграційної компетентності (базовий, психолого-педагогічний, методичний), критерії з відповідними показниками: мотиваційно-ціннісний (інноваційний, ціннісний, інтенційний показники), когнітивний (історичний, природознавчий, методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, інноваційний, інтеграційний та ін. показники); операційно-діяльнісний (інноваційний, інтеграційний, методико-природознавчий, методико-суспільствознавчий, методико-валеологічний та ін. показники), рефлексивний (аналітичний, акмеологічний показники); структурні та змістові характеристики інтегрованого курсу «Я досліджую світ», обсяг теоретичного мінімуму для ефективної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації освітнього процесу на уроках «Я досліджую світ».

Значущість результатів дослідження для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Особливо слід підкреслити практичну значущість одержаних результатів дослідження, яка полягає в удосконаленні змісту фахової підготовки

майбутніх учителів, розробленні авторського освітнього контенту, до якого увійшли: силабус та робоча програма обов'язкового освітнього компонента освітньої програми бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності «013 Початкова освіта» «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»; навчально-методичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»; навчальний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними»; практичний посібник для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»; методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світі»»; дистанційні курси: «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», «Методика навчання природознавства», «Вступ до спеціальності».

Вагоме практичне значення, на нашу думку, мають класифіковані автором освітні ресурси: нормативні, контентні, освітньо-теоретичні, методичні:

1. *Нормативні ресурси:* Міністерство освіти і науки України (<http://mon.gov.ua/>), Інститут модернізації змісту освіти (<http://www.imzo.gov.ua>), Український центр оцінювання якості освіти (testportal.gov.ua), Концепція НУШ. (<https://mon.gov.ua/>) та ін.

2. *Контентні ресурси:* «Розумники» (<http://rozumniki.net/>), «Нова школа» (<http://novashkola.com.ua/>), «Репозитарій підручників» (<http://ua.lokando.com/>) та ін.

3. *Освітньо-теоретичні ресурси :* «Методичний портал» (<http://metodportal.net/>), «Освіта України» (<http://fij.com.ua/>), «Освіта.UA» (<http://osvita.ua/>) та ін.

4. *Методичні ресурси:* «Вчитель вчителю, учням та батькам» (<http://teacher.at.ua>), «UROKI.NET» (<http://www.uroki.net>), «Тесторіум» (<http://www.testorium.net/>), «Портал вчителів початкових класів «Урок»» (<http://www.yrok.net.ua/>) та ін.

Теоретичні положення та висновки дослідження, методичні надбання авторки дисертації можуть бути використані науковцями, учителями-практиками для подальшої реалізації теоретичних і методичних засад

реформи НУШ в галузі початкової освіти, викладачами закладів вищої освіти в галузі фахової підготовки вчителів початкової школи (оновлення освітньо-професійних програм «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, програм навчальних дисциплін, практик, підручників, посібників, дистанційних курсів, вдосконалення освітнього процесу з нормативної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»)) та ін.

Повнота викладу основних наукових положень, висновків у наукових виданнях

Кількість, обсяг і якість опублікованих І. Л. Вікторенко наукових праць за темою дослідження є достатніми; вони розкривають основні положення, здобуті автором у процесі наукового пошуку. Результати дослідження висвітлено в 49 наукових і навчально-методичних публікаціях автора (24 – одноосібні), із яких: 3 монографії (1 – одноосібна, 2 – колективні); 1 практичний посібник; 1 навчальний посібник; 4 навчально-методичних посібники; 3 методичні рекомендації; 18 статей у провідних фахових наукових виданнях України; 1 стаття, що індексується в міжнародній наукометричній базі (Web of Science); 16 статей та тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій; 2 публікації в інших виданнях. У дисертації містяться посилання на відповідні роботи. Результати дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Належне ознайомлення з дисертацією та авторефератом дає підстави стверджувати, що в тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки, що є ідентичними з дисертаційною роботою.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне зробити певні зауваження та побажання:

1. Виходячи з того, що формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів є складовою загальною проблемою їх професійної підготовки, вважаємо, що доцільно було б зосередити увагу на докторських дослідженнях (Лесі Височан, Олени Лінник, Мар'яни Марусинець, Інни Осадченко, Ірини Упатової, Вікторії Ушмарової та ін.) та кандидатських (Альони Бальохи, Надії Граматик), в яких представлено авторське бачення проблеми готівності зазначених фахівців у цілому та природничо-наукової зокрема.

2. Розкриваючи сучасний аналіз проблеми формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, бажано було б

зосередитися на методичному супроводі даної компетентності, проаналізувати програми та підручники з методики викладання курсу «Я досліджую світ», які запропоновано для здобувачів вищої освіти, відповідно діючим держстандартам.

3.Результативно-оцінний блок структурно-функціональної системи формування ІК майбутніх учителів НУШ перевантажений кількістю визначених автором критеріїв та показників, а відтак і таблиці 4.5 (констатувально-діагностичний етап, С. 359–360), 4.14 (контрольно-підсумковий, С.426–430) переобтяжені статистичними даними. Крім того, таблиці 3.2 (С. 328–337), 4.13 (С. 415–423) надто великі за об'ємом, тому варто було би розмістити їх у додатках.

4.Формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя передбачало поєднання традиційного та дистанційного навчання. Оновлені дистанційні курси було розміщено в навчальному середовищі Moodle. Однак на формувально-практичному етапі дослідження авторка основну увагу приділяє особливостям організації роботи в традиційному – офлайн режимі, – тоді як форми і методи роботи в дистанційному форматі описано не в достатньому обсязі. При цьому важливим, на нашу думку, було би представити як позитивні, так і негативні аспекти дистанційного формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя.

5.3 урахуванням позитивних результатів дисертаційної роботи вважаємо за потрібне рекомендувати І. Л. Вікторенко розробити процедуру трансферу структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в підготовку здобувачів вищої освіти з іншими термінами навчання.

6.Великий обсяг фактичного матеріалу, систематизований І. Л. Вікторенко і включений у дослідження, становить значний науковий інтерес, але авторка роботи іноді віддає перевагу описовому представленню інформації і не завжди достатньо узагальнює матеріал та критично оцінює ідеї та праці попередників.

7.На контрольному етапі експерименту доцільним було б використання методу експертного оцінювання викладачів експериментальних ЗВО із метою оцінювання авторської структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Це дозволило би більш переконливо довести ефективність і необхідність упровадження структурно-функціональної системи в освітню практику педагогічних ЗВО.

Проте, висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер, не знижують теоретичного та практичного значення роботи і

суттєво не впливають на загальне позитивне враження та схвальну оцінку виконаного І. Л. Вікторенко дисертаційного дослідження, в якому отримані науково обґрунтовані результати. Дисертація виконана на достатньому науково-методичному рівні і представляє його авторку як дослідницю, що опанувала методи поєднання теоретичного аналізу й узагальнення наукових джерел з емпіричними результатами експерименту.

Загальний висновок

Отже, дисертаційна робота «Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів Нової української школи» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах реформування початкової та вищої освіти. За рівнем наукової новизни, одержаних результатів та їх практичною цінністю робота відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Ірина Леонідівна Вікторенко заслуговує на присудження наукового ступеня докторки педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук,
професорка, завідувачка кафедри
початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

Алла КРАМАРЕНКО

Підпис Алли Крамаренко засвідчую:

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
секретарка вченої ради Бердянського
державного педагогічного університету

Ольга ПОПОВА